

Vejrums tidlige skolehistorie

Her i 200-året for indførelsen af undervisningspligten i Danmark kan det være ret så interessant at se nærmere på forholdene her i Vejrum sogn. Her var man jo ret langt fremme med undervisningen, længe før det blev obligatorisk for alle med loven i 1814, men det var dengang forbeholdt de bedrestillede kredse.

På de større gårde som Quistgaard, Ausumgaard, Skikkild og præstegården havde man helt tilbage fra 1600-tallet en rimelig fast aftale med Latinskolen i Holstebro om, at man herfra sendte nogle af skolens ældste disciple ud for at lære familiernes børn at læse og skrive. Betalingen tilfaldt Latinskolen som afdrag på disciplenes skolepenge.

Det var dog ikke altid, ordningen var tilfredsstillende for Vejrum-boerne, så latinskolens arkiv rummer en del vrede breve til skolemesteren om disciplenes manglende evner som lærere. Ordningen ophørte i 1740, da Holstebro Latinskole blev nedlagt, og på de gårde, hvor man ikke selv kunne forestå undervisningen, blev der ansat huslærere med vidt forskellige kvalifikationer og ansættelsesforhold.

Den første dokumentation for en egentlig skole i Vejrum findes i den første folketælling fra Vejrum sogn i 1787, hvor der blandt de 456 beboere findes en sognedegn ved navn Laurids Holch (efternavnet må tages med et vist forbehold, da håndskriften er utydelig).

Ved folketællingerne i 1801 og 1834 er sognedegnens navn Christen Henriksen, og her kan man ydermere se, at gårdmand Niels Jensen lægger stuer til både degnebolig og skolestue – lige over for den dengang firelængede præstegård. Ejendommen eksisterer fortsat som privat beboelse med navnet "Kist'koll", Skt. Olaibakke 3, men der har tilsyneladende være en længe mere på ejendommen ud mod øst.

Historien melder ikke noget om, hvem der gik i skole dengang, men i 1801 var man nået op på 483 beboere, flere af dem var gået fra fæstebønder til selvejere, og velstanden voksede. Med Undervisningspligtens indførelse i 1814 skulle alting dog blive meget bedre.

Sådan gik det imidlertid ikke her i landsdelen. Kong Frederik VI sad jo i København og underskrev lovene. Herfra blev der sendt bude rundt i landet med håndskrevne kopier af lovene. De skulle i første omgang ud til amtsprovsterne, som man havde dengang. Amtsprovsten skulle så sørge for, at præsterne i de enkelte sogne fik besked om undervisningspligten, og at det var deres ansvar at sørge for, at der blev levet op til lovens krav.

Den proces i sig selv kunne godt vare flere år, men her i Hjerm og Ginding herreder, som var amtsprovstens ansvarsområde, lå opgaven hos Hjerm-præsten A.F. Skow. Hans helbred var ikke for godt, og han var slet ikke interesseret i nye opgaver og videresendelse af love. Så der gik flere år, før den daværende sognepræst i Vejrum, Janus Balthazar Krarup fik den officielle orientering om den nye lov.

Vejrum-præsten J.B. Krarup

efter Jul. Exners maleri af 1848

Så skete der til gengæld en hel masse. Krarup var i forvejen kendt som en folkeoplysningens mand, fordi han allerede som ung havde oprettet landets første folkebibliotek sammen med sin far, Niels Bygum Krarup, som han afløste i Vejrum præstegård i 1798. Folkebiblioteket var i øvrigt placeret i samme ejendom som skolen.

J.B. Krarup stod også bag det landøkonomiske selskab, der blev forløber for landboforeningerne, han eksperimenterede med det nye begreb sædskifte, nye plovtyper og frugtavl.

Med henblik på frugtavl havde han bl.a. købt gården Ausumdal i Vejrum og gården Aldershvile ud mod Limfjorden ved Volstrup i Hjerm for egne penge, selvom Vejrum præstegård i forvejen havde et forholdsvis stort jordtilliggende.

På hjemmefronten var Krarup gift med Marie Christine, født Grundtvig, og altså ud af en anden præsteslægt med interesse for folkeoplysning og kusine til præsten og salmedigteren Nikolaj Frederik Severin Grundtvig.

Parrets børn fik undervisning i hjemmet af den seminarieuddannede lærer Jens Nielsen Dahl, der oprindeligt kom fra Fousing, og senere blev en af de mere kendte vestjyske skolemænd.

J.B. Krarup blev udnævnt til amtsprovst i 1824 som afløser for A.F. Skow, og blev på skoleområdet en varm fortaler for den nye pædagogiske linje, kaldet "Den indbyrdes undervisning". Idéen heri var den, at skolelæreren blandt de dygtigste elever skulle udvælge sig en eller flere "monitører", som kunne assistere ham i undervisningen af de øvrige elever.

Det gav anledning til endnu flere skrivelser fra amtsprovsten til de øvrige præster i Hjerm og Ginding herreder. Og hvem skulle så ud med disse breve før postvæsenets tid?

Ja, det skulle såmænd skolens lærer efter skoletid. Det er herfra, man har udtrykket "en løbedegn", og løbedegnen på en tid har formentlig været sognedegnen Christen Henrichsen. Han har i hvert fald været i god form, for han er forsat kirkesanger i en alder af 83.

LECTIONS-TABEL

for N. N. Skole fra 1. November til 30. April 1824 & 1825

2den Klasse:

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
9-10	Religion	Religion	Religion	Religion	Religion	Religion
10-11	Indenadslæsning	Udenadslæsning forbunden med Forstandsøvelse	Indenadslæsning	Udenadslæsning forbunden med Forstandsøvelse	Indenadslæsning	Tallæsning og Regning paa den i Skolen ophængte store Tavle
11-12	Udenadsregning	Skrivtlæsning	Bibelhistorie	Skrivtlæsning	Udenadsregning	Bibelhistorie
1-2	Skrivning efter Forskrift	Skrivning efter Forskrift	Skrivning efter Forskrift	Skrivning efter Forskrift	Brevskrivning eller anden Stiløvelse	Indenadslæsning i følgende Søndags Evang. og Psalmer
2-3	Regning paa Tavle	Indenadslæsning i Psalmebogen	Regning paa Tavle	Regning paa Tavle	Rettes hvad i den foregaaende Time er skreven	Syngeøvelse

1ste Klasse:

9-10	Skrive Tal	Skrivning	Skrive Tal	Skrivning	Skrive Tal	Skrivning
10-11	Skrivning	Deltager m. 2. Kl.	Skrivning	Deltager m. 2. Kl.	Skrivning	Deltager m. 2. Kl.
11-12	Deltager m. 2. Kl.	Indenadslæsning	Deltager m. 2. Kl.	Indenadslæsning	Deltager m. 2. Kl.	Deltager m. 2. Kl.
1-2	Indenadslæsning	Indenadslæsning	Indenadslæsning	Indenadslæsning	Indenadslæsning	Deltager m. 2. Kl.
2-3	Regning	Skrive Tal	Skrivning	Skrivning	Regning	Deltager m. 2. Kl.

Sådan så Krarups forslag til skoleskema ud i 1824 – som det fremgår, var eleverne delt op i to klasser, og idéen med den indbyrdes undervisning var at lade de dygtigste elever i klassen deltage i undervisningen af de mindre dygtige. Skemaet her er renskrevet på skrivemaskine efter Krarups originale, håndskrevne dokument.

J.B. Krarup flyttede fra Vejrum i 1830 til en stilling ved Frederikssund på Sjælland, hvor hans kone stammede fra. Forinden havde han dog sikret sig en efterfølger, nemlig svigersønnen Jens Lind, der var gift med hans datter Sofie Charlotte.

Jens Lind virkede i Vejrum frem til 1857, men valgte at flytte til Hvidbjerg, efter at have mistet sin kone.

Degnene ved skolen var endnu mere stabile. Niels Chr. Gosvig trådte til efter Henrichsen i 1840 og var dengang en ugift seminarist. Han blev dog gift året efter og nåede at få syv børn, så navnet Gosvig den dag i dag er ret så velkendt på egnen.

Den oprindelige skole i Vejrum Kirkeby frem til 1906, nu Skt. Olaibakke 3. Elever fra dengang mente dog i 70'erne at kunne huske, at der dengang var yderligere en længe forrest i billedet.

Niels Chr. Gosvig bestred lærergerningen frem til 1878 – 38 år og blev derefter boende ved Vejrum Kirkeby. Degneboligen gik videre til Poul Mikkelsen – senere med efternavnet Stensig. Han blev bakket godt op af huslæreren på Kvistgaard, der etablerede i pogeskolen for de mindste børn i præstegården, og præsten i 1880'erne C.F. Koch havde døtrene Ulrikke og Sofie, som på eget initiativ etablerede en syskole, som kom mange af egnens unge piger til gode.

Det blev også lærer Stensig, der fik fornøjelsen af at flytte ind i den splinternye Nordre Skoles lærerbolig i 1906, hvor han fik hjælp af en mandlig vikar og en lærerinde, inden han sluttede i 1911.

Sagen var jo den, at Vejrum Sogneråd i 1905 besluttede ikke bare at bygge en ny skole, men hele to – både en nordre og en søndre skole. Samme tegning og samme håndværkere for at spare, men alligevel var det en bekostelig affære, der vakte opsigt i skolekredse. Skolebyggerierne i Vejrum kostede 40.000 kr. – tilsvarende kostede en nybygning på Nr. Nissum Seminarium med lokaler til undervisning, kostforplejning og logi til 50 seminarister 17.000 kr. Så begrebet "skolepaladser" kom i spil.

Men især i det Søndre sogn var der også noget, der skulle rettes op på.

Læs: En trist skolehistorie.

Kilder:

P. Storgaard Pedersen: Latinskolerne i Hardsyssel. Hardsyssel Aarbog 1919.

J. Søndergaard Jacobsen: Den indbyrdes undervisning. Hardsyssel Aarbog 1958.

P. Nørskov Lauritsen: Hjerm sogn bd. 1. 1945.

Poul Hansen: Et skolejubilæum 1906-1976. Hardsyssel Ungdomsskoles Årsskrift 1976.

L.J. Koch: Under præstegaardens tag. O. Lohses Forlag 1948.

Sognerådsprotokollerne fra Vejrum. Lokalhistorisk Arkiv. Struer Museum.